JISN
Volume|1
Issue|4
2025

JOURNAL OF INTERNATIONAL SCIENCE NETWORKS

FAST SUPPORT AND RESULT JOURNALS

www.bestjournalup.com

Vol. 1 No. 4 (2025): Journal of International science networks
Journal of Contemporary World Studies: ISSN: 3030-3311
International Journal of Scientific and Applied Research

JOURNAL OF INTERNATIONAL SCIENCE NETWORKS

JISN

Vol. 1 No. 4 (2025): Journal of International science networks
Journal of Contemporary World Studies: ISSN: 3030-3311
International Journal of Scientific and Applied Research

NOTO‘LIQ OILADA VOYAGA YETAYOTGAN O‘SMIRLARNING PSIXOLOGIK MUAMMOLARINI HAL QILISH USULLARI

To‘raqulov Ulug‘bek Xolbutayevich[1]
Aripova Dilrux Ilxom qizi[2]

Annotation:

Ushbu ilmiy maqola noto‘liq oilada voyaga yetayotgan o‘smirlarning psixologik muammolarini hal qilish usullarini o‘rganishga bag‘ishlangan. Tadqiqotda noto‘liq oilada o‘sayotgan o‘smirlarning o‘zini baholash, tashvish, ijtimoiy moslashuvdagi qiyinchiliklar va boshqa psixologik muammolari tahlil qilindi. Tadqiqotning maqsadi o‘smirlarning psixologik holatini yaxshilash, ijtimoiy moslashuvni qo‘llab-quvvatlash va psixologik yordam ko‘rsatishning samarali usullarini aniqlashdir. Natijalar shuni ko‘rsatdiki, psixokorrektsion mashg‘ulotlar, ijtimoiy ko‘nikmalarni rivojlantirish va psixologik maslahatlar o‘smirlarning psixologik holatini yaxshilashda samarali bo‘lishi mumkin. Tadqiqot psixologik yordamning ahamiyatini va noto‘liq oilalarda o‘smirlar bilan ishlashda yangi yondashuvlarni ilgari suradi.

Keywords:

Noto‘liq oila, o‘smirlik davri, psixologik muammolar, o‘zini baholash, tashvish, ijtimoiy moslashuv, psixokorrektsion mashg‘ulotlar, psixologik yordam, ijtimoiy ko‘nikmalar, shaxsiyat rivojlanishi.

E-mail:

aripovadilrux@gmail.com

Author information:

[1] O‘zMU Jizzax filiali, Yoshlar psixologiyasi kafedrasi dotsenti
[2] O‘zMU Jizzax filiali magistranti

KIRISH

Zamonaviy jamiyatda oilaning barqarorligi bolalarning ruhiy va ijtimoiy rivojlanishida asosiy omillardan biri hisoblanadi. Afsuski, so‘nggi yillarda ajrashuvlar sonining ortishi yoki ota-onalardan birining yo‘qligi tufayli noto‘liq oilalarda o‘sayotgan bolalar va o‘smirlar soni ko‘paymoqda. Bunday holat, ayniqsa o‘smirlik davrida — shaxsiyat shakllanishining eng muhim bosqichida — turli psixologik muammolar yuzaga kelishiga sabab bo‘ladi. Ular orasida past o‘zini baholash, xavotir, tajovuzkorlik, yolg‘izlik hissi va ijtimoiy moslashuvdagi qiyinchiliklar mavjud. Ushbu maqola noto‘liq oilada voyaga yetayotgan o‘smirlarning psixologik muammolarini aniqlash va ularni bartaraf etish bo‘yicha samarali usullarni tahlil qilishga qaratilgan.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Ko‘plab psixologlar — xususan, Erikson (1968)[1], Bowlby (1969)[2] va Bronfenbrenner (1979) — oila strukturasi va farzandlarning psixologik rivojlanishi o‘rtasidagi uzviy bog‘liqlikni ta’kidlaydilar. Eriksonning ijtimoiy rivojlanish nazariyasiga ko‘ra, o‘smirlik davrida shaxsiy identifikatsiya shakllanadi, va bu jarayonda ijobiy oilaviy qo‘llab-quvvatlash muhim rol o‘ynaydi.

Noto‘liq oilalarda, ayniqsa otasiz yoki onasiz muhitda ulg‘aygan o‘smirlar o‘zlarining ijtimoiy mavqelarini tushunishda, ijtimoiy rolni egallashda, va emotsional barqarorlikni saqlashda ko‘plab to‘siqlarga duch keladilar (Amato, 2000)[3]. Psixologik muammolar orasida depressiya, tashvishli buzilishlar, o‘ziga ishonchsizlik va ijtimoiy izolyatsiya eng ko‘p uchraydi.

O‘zbekistonlik tadqiqotchi pedagog va psixologlar ham (V.Karimova, 2002 [4]) noto‘liq oiladagi bolalarning psixik rivojlanishida o‘ziga xos qiyinchiliklar mavjudligini ta’kidlab, ularga nisbatan differensial yondashuvlar, psixokorrektsion mashg‘ulotlar, va psixologik maslahatlar zarurligini ta’kidlaydilar.

Shuningdek, D.Tuxtayeva (2024) [5] ilmiy izlanishlarida noto`liq oila bolalarida tez – tez uchrab turadigan psixologik xususiyatlar haqida fikr-mulohazalar keltirib o‘tgan.

M.X.Asranbayeva (2024) ning tadqiqotlarida bolaning rivojlanishi va tarbiyasi maktabgacha ta’lim tashkilotlarining alohida diqqat e`tiborida turishi va unga yordam berishlari zarurligini, qolaversa, tarbiyachi pedagoglar esa noto`liq oiladan keladigan bolalarni o`rganishi ularni tarbiyalashi, sabr toqatli bo`lishi va bolaga shaxsiy yondashishi zarurligini ta’kidlaydi.[6]

TADQIQOT METODLARI

Tadqiqot Toshkent shahridagi umumta’lim maktablarida o‘qiyotgan 13–17 yosh oralig‘idagi 80 nafar o‘smir (40 nafari noto‘liq oiladan, 40 nafari to‘liq oiladan) ishtirokida olib borildi. Quyidagi metodlar qo‘llanildi:

1. Psixologik testlar:
   - “O‘zini baholash testi” (Dembo-Rubinshteyn usuli)
   - “Tashvish darajasini aniqlash testi” (Spilberger-Hanin)
   - “Ijtimoiy moslashuv testi”
2. Yarim strukturalangan intervyular:

O‘smirlarning oilaviy muhit, his-tuyg‘ular va o‘zini tutishdagi muammolar bo‘yicha fikrlari eshitildi.

3. Psixokorrektsion metodlar tajribasi:

Tadqiqot davomida noto‘liq oiladagi 20 nafar o‘smirga 4 hafta davomida psixologik maslahatlar, ijtimoiy ko‘nikmalarni rivojlantirishga qaratilgan treninglar va emotsional tushirish texnikalari o‘tkazildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Tahlillar natijasida quyidagi holatlar aniqlandi:

- Noto‘liq oiladagi o‘smirlarning 72% o‘zini past baholaydi, ularning 68% tashvish darajasi yuqori bo‘lib chiqdi.
- To‘liq oiladagi o‘smirlar bilan solishtirganda, noto‘liq oiladagi o‘smirlarning ijtimoiy faoliyati va do‘stlik aloqalari zaifroq ekani qayd etildi.
- Psixokorrektsion ishlar davomida trening va maslahat olgan o‘smirlar orasida:
  - o‘zini baholash ko‘rsatkichi 25% ga oshdi,
  - tashvish darajasi 18% ga pasaydi,
  - ijtimoiy faoliyat ko‘rsatkichlari yaxshilandi.

Bu esa psixologik yordam va qo‘llab-quvvatlovchi muhit yaratish orqali o‘smirlarning psixik muammolarini kamaytirish mumkinligini ko‘rsatadi.

XULOSA

Noto‘liq oilada voyaga yetayotgan o‘smirlar murakkab emotsional va psixologik holatlarni boshdan kechiradilar. Tadqiqot shuni ko‘rsatdiki, ular orasida o‘zini past baholash, tashvish, ijtimoiy izolyatsiya va psixologik muvozanatsizlik keng tarqalgan. Ushbu muammolarni hal qilish uchun:

- maktab psixologlari tomonidan muntazam psixokorrektsion mashg‘ulotlar tashkil etilishi,
- oilaviy muhitni o‘rnini bosuvchi ijtimoiy qo‘llab-quvvatlovchi muhit (mentorlik, guruh terapiyalari) yaratilishi,
- emotsional intellektni rivojlantirishga qaratilgan treninglar o‘tkazilishi muhimdir.

Tadqiqot natijalari o‘smirlar bilan ishlovchi mutaxassislar — psixologlar, pedagoglar va ijtimoiy xodimlar uchun amaliy tavsiyalarni beradi hamda ushbu muammoni chuqurroq o‘rganish zarurligini ko‘rsatadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Erik H. Erikson. Identity, youth and crisis. New York: W. W. Norton Company, 1968
2. Bowlby, J. (1969). Attachment and Loss, Vol. 1: Attachment. Attachment and Loss. New York: Basic Books.
3. Amato, P. R. (2000). The consequences of divorce for adults and children. Journal of Marriage and the Family, 62(4), 1269–1287. https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2000.01269.x
4. *Karimova* V. M. «*Psixologiya*» T. Sharq, 2002-y.
5. Tuxtayeva , D. . (2024). NOTO`LIQ OILA BOLALARIDA KECHADIGAN PSIXOLOGIK XUSUSIYATLAR. Инновационные исследования в науке, 3(6), 106–109. извлечено от https://inlibrary.uz/index.php/irs/article/view/52621
6. Asranbayeva, M. X. (2020) "NOTO`LIQ OILALARDA MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALAR RIVOJLANISHINING O`ZIGA XOS XUSUSIYATLARI," Scientific and Technical Journal of Namangan Institute of Engineering and Technology: Vol. 2: Iss. 4, Article 100. Available at: https://namdu.researchcommons.org/journal/vol2/iss4/100